

al kmali sem se domislil, da je knjižnica, bi rekel, neka versta slovstvenega gojzda, ki je pod brambo gojzdnih zakonov in da se nobeden ne sme prederzniti, brez posebnega dovoljenja v njem streljati in loviti. Kratko, stal sem tu kot pregnan kradljiv lovec in sem bil jako vesel, da sem mogel naglo pobegniti, ako ne, bi se bila za menoj spustila in zakadila vsa čeda pisateljev.

Narodnost in slovenščina v Gorici.

Doživeli smo prigodbe nezmerne pomembe. Dvakrat v desetih letih nas je zbudil strašen potres. Socialno, cerkveno in državno poslopje evropsko se maja in trese. Enako silovitim valovom na viharnem morji sučejo in der-vijo razdražene strasti ladijo narodskega življenja evropskega. „Ima summis sacra miscetur profanis“; temelj pravnega in pravnega reda je globoko spodkopan; ni več principov, ni meje med čednostjo in pregreho; kar je temu belo, unemu je černo, in kakor da bi bilo poverh še ilustracije treba za to babilonsko moralno zmešnjavo, po nekaki grenki ironiji postavlja krono vsem tem homatijam bor sa-vojskega križa in prekristjanskega vladarja s papežtvom.

Mar iščeš vzroka in vira vseh teh zmot? Groza spreteti človeka viditi in slišati, da kar ima za vero in ž njo vred najsvetejšega in žlahnejega, se podtika kot nagon pregrešnemu početju. Da! vreteno, krog kterega se sučejo in motajo homatije naših dni, je — narodnost! Ideja narodnosti je tista skrivnostna moč, ki je prešinila evropsko družbo; narodnost je geslo sedanjih prekucij!

Narodnost tedaj je kriva vsega tega?! — — —

Tudi avstrijske ljudstva pestvajo in ljubkujejo že nekaj let sèm idejo narodnosti in — mi. Slovenci ž njimi. Kako? mar ne vidite Belzazar-jevega napisa, mar ne slišite dobrovoljne svaritve: „Tua res agitur“, ko v Italiji gori? Kako dolgo se bote še z ognjem igrali? — — —

Kaj, ko bi se razcvetele enmalo z lučjo zdrave pameti te tmine narodske?

Narodnost je zapopadek vseh posebnost naroda v značaji, v veri, v jeziku in slovstvu, v šegah in običajih v domačem in državnem življenji. Najterdnša vez narodnosti pa je jezik. — Trezne glave vedó, da ideja narodnosti ima svoje pravice naravne in pravne, — vedó pa tudi, da te imajo svoje meje, in da „ideja“ in „realnost“ ste mnogokrat vsaksebi kot nebo in zemlja; — vedó, da se ne dá uresničiti vse, kar je mogoče, — da pa tega tudi treba ni, jim je ravno tako znano.

Narodnost se dá primeriti žlahnemu vinu. Pij ga zmerno, ti bo v zdravilo, ti dá veselje, pogum, moč in krepost; — prestopi pa meje zmernosti, gorjé tebi, sužen si neznanim duhovom! Tako se valja pijan narod po blatu človeških strast, pomandraje vse, kar je sercu najdražjega.

Iz tacih premišljevanj zvirajo glavitne pravila, ki vredejuje vse misli, vravnujejo djanje in nehanje v narodnem življenji.

Mi Slovenci smemo biti ponosni, da naša narodna djavnost ni do zdaj še nikakor oskrunjena in omadeževana, ne v veri, ne v literaturi, ne v politiki. Vse je čisto pred Bogom in svetom. Mi nismo segali v ptuje pravice, raji svoje zatajivši. Na podlagi postavnih, pravnih in djanskih razmer, spoštvaje resnične sosedove pravice se razvija tedaj naša narodnost. Kakor gorko solnce razsvetljuje ona um in razgreva serce naših narodnih pervakov, kateri spet, enako pohlevni luni, sijejo svojo milo svetlobo na nadepolno mladino in ljudstvo slovensko. Mi imamo svoj kompas: neoskrunjeno vero in pravnost, in svoj svetilnik: zdrav um in brezstrastno serce. Ni se nam treba bati viharjev v narodnem življenji, dokler se Koseskovega gesla zvesto deržimo:

„Bogu dušo in vest, vladarju zvestobo do smerti,
Veri zaupa poklon, glasu zakona posluh!“

Mi ne prekucujemo držav, ne preganjamo nikogar. Le eno je za nas „noli me tangere“ in to je: — naš národní jezik, — jezik kot sredstvo národne omike. Višja omika našega ljudstva s pomočjo izobraženega jezika in slovstva: to je naš namen, — in naš „grido di dolore“: da naj zadobi naš jezik v šoli, vradu (kancelijah) in sploh v vsakdanjem življenji spodobno in pravično veljavo.

Novi časi, nov duh, — novi rodovi, nove potrebe! Pred sto leti jih je bilo menda le malo prepričanih, da starožlahna matrona, mati latinščina, ki je toliko stoletij ošabno zapovedovala učenemu svetu, se bo morala tako hitro vma-kniti mlajšim sestram in hčeram, in da bodo morali kitasti modrijani se znanstvenemu monopolu odpovedati. Herder zaupije in ljudstva evropske se predramijo; — Schiller in Gōthe poterkata in poslednji nemški zaspanec skoči s postelje mancljaje si kermizljave oči. — Vodnik zapoje: „Ilirija vstani!“ in Slovenci postajajo iz ljudstva narod, ki ga Japel s sv. pismom blagoslovi. Kopitar in Miklošič, slovnice viteza, potegujeta na-se pazljivost učenih jeziko-slovcov; Prešern-ova lira meči Slovencom serca, „Novice“ jim bistrijo um na vse strani in jih navdajajo z zavestjo narodno, in veličastni Koseski govori z verh Parnasa z mogočnim nadzemeljskim glasom ustvarivši jeziku svojemu postave; in komur ni bilo še zadosti, zadene ga Habakukova osoda. Duh leta 1848 ga zgrabi za lase in nolens volens mora biti domorodec. Ne, ne! slovenska narodnost ni več sanjarija, in ako bi se že danes kdo prederznil prezirati nas in ošabno ignorirati naše narodno zavestje, preteklih 10 let vendar ne bo mogel utajiti in ne ovreči dokazov, ki jih hranijo v sebi.

Natanjčna zgodovina, živ popis gibanja in delanja, zadržkov in pospešnih uplivov te dôbe, bi bil gotovo zanimiv, pa se ne ujema z mojim namenom, kjer sem mu ožji meje postavil.

Serce narodnega življenja, narodno ognjiše, — enako Vestinemu ognjišu — so šole, vikše in sosebno srednje šole, in te so za zdaj zraven cerkve vedno postavno bo-jišče narodnega duha. V versto srednjih šol spadajo gimnazije, realke in šolske pripravništva. To so planetje, krog kterih se sučejo kot trabanti ljudske šole in narod. Najvažniša med njimi pa je gimnazija, ki odgojuje mladino za cerkev in vrad. Gimnazija je prav za prav „Culturstätte“ — semenišče vikše omike.

Vsled cesarskega ukaza 8. avgusta pr. leta je prišlo „gimnazijalno vprašanje“ na versto, ki je za avstrijske narode ravno tako važno, kakor une, ki jih mož previdnosti ob bregu Sène „študira“. Gospod Terdina je z ostro pa resnično besedo sedanji stan slovenskih gimnazij v obče razkazal, in brez milosti rane razkril, na kterih boleha slovenščina.

Jez zasledujem že 12 let razvijanje narodnosti in stan slovenščine med 130.000 Slovenci „tam, kjer Soča v blagem kraju vije se podobnem raju“, in premišlujem večkrat vse še take malenkaste prikazni na narodnem obnebj slovenskem. Večkrat se zamaknem v ne daljno prihodnost, ko bode na priliko vse naše duhovstvo narodno izobraženo, ko bodo pri gospôdi predsodki zginili, ko bode vse ljudstvo naše brati znalo, ko bo naš jezik v cerkvi, šoli in kancelii gladko ko struna pél. Pa za malo bi se bil pozabil, da čas je pol-drugi Janus s tremi obrazi, in da podlaga prihodnosti je minulost in sedajnost.

Da! per ambages sem prišel, kamor sem hotel priti. Moj namen je, podati, komur je mar, kratek pregled nekdanjega in sedanjega stanú slovenščine v Gorici, zlasti v goriški gimnaziji, kjer se že neki „grozno slabo (?) godi“.

Najpopred ozrimo se nazaj. Za Jezuitov se je topilo vse narodno v učeni latinščini. Pod Jožefom II. je začela vladati nemščina; nahajajo se pa vendar tudi iz tiste

dobe neki vradni razglasi po slovenski; sicer pa ni od slovenščine ne duha ne sluha.

Pred 50—60 leti je bilo v slovenskem delu naše škofije le 4—5 šol. Cerkljovska, bovčonska, tominska, kanalska in čerliška so, kar je meni znano, najstareje; te šole pa so bile nemške, namestnice mestnih šol, in njih naloga ni bila, ravno ljudsko omiko razširjati, ampak imele so le otroke, za dalje učenje pripravljati. Francozka vlada je nemščino pregnala, in zraven francozkega je postal laški vradni jezik in šolski. Po francozkih vojskah je nastopila spet nemščina v šolah in vradnijah zvun vikše sodnije, koja vraduje še zdaj po laški.

V mestnih šolah se nam je pred 20 leti nemška abeceda, in katekizem po domače razlagal, dokler smo se s pomočjo slovenskega imenika toliko nemških besed naučili, da smo za silo učni jezik razumeli.

Iz nekega slovenskega berila — edinega v takratnem 1. normalnem razredu — se spomnim še neke pravlice od „koze, ki je bila prišla na dilje“. Zgovarjali pa smo po hotentoški in v svoji otroški pameti nismo mogli verjeti, da bi bil to materni jezik. V gimnazii mi se je pozdevalo, da „carskoje selo“, „novaja zemlja“, „strelci“ diši nekako po slovensko, pa ni ga bilo, da bi mi bil to poterdil. In kar se tiče 80 milijonov Slovanov, mi je bilo nekako pri sercu kakor Galilei-u z njegovim „e pur si muove“. — „Dober dar za mlade ljudi (pervo moje šolsko darilo), „vsakdanji kruh“ (očetove molitvene bukve), neko celjsko evangelje in „promptuarium concionatorum Joannis a St. Cruce“, s prelepimi citati pa strašnim pravopisom — to je bil vès slovenski zaklad v moji mladosti, ki sem ga, sam ne vem, kako in kje, zavohal. Imel sem neko nerazumljivo predčutje, da zvun edinozveličavne šolske šare bi utegnulo biti vendar še kaj družega na svetu, pa — pomagaj si človek v debeli megli in černi noči brez svetilnice! Res je, da se je Val. Staničev štentorski glas že razlegal takrat po naših okrajnah, ki so še le tako reči v pervo zvedile, da za Nanosom in Prediljem živijo nam sorodni Slovenci. Pri Paternolli-tu so bile razstavljene slovenske bukve, na kmetih se je paternoster bolj in bolj molitvenim bukvam umikal; šole so se množile in rastle ko gobe, tako, da jih zdaj že čez 80 (rednih in za silo) imamo. Pa za vse to smo se mi „humanisti“ malo zmenili, mi smo imeli le za slavno Iliado oči in ušesa za Cicerona.

Ta kosček autobiografije naj zaznamuje, kolikor more predposlednjo dobo, ki je bila že enmalo bolja od poprejšne.

Pa „dum medium silentium tenerent omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet“ (Sap.) — priplava tudi nam mila danica na slovenskem obzorji.

Možem, pri kterih se z visoko in upljivno deržavno službo bister um ujema in modrost. je dano večkrat, zagrinjalo prihodnosti odgerniti. V njih rokah se stekajo niti javnega življenja, in ker imajo priložnost, pogledovati med kolesa in zobove umetne deržavne mašine, naletijo večkrat na pomanjkljivosti, od kterih se drugim kar ne sanja ne; in če imajo zraven še serce na pravem kraji, bojo berž naznanili: tu klopoče nekaj in škriplje, tam je mazila treba in poprav.

Tako je bilo pri nas v Avstrii poslednji čas pred letom 1848, kakor v politiki tako sosebno v šolskih rečeh. Zvedenci terdijo, da šolske prenapredbe so bile že sklenjene in določene, ko je znani vihár s piškovim vred tudi mnogo dobrega poderl, da je bilo treba vse iznova zidati. In kar bom o naših zadevah povedal, poterjuje to mnenje.

Bilo je oktobra mesca 1847, ko je še vse spalo v sladki in srečni nevednosti in potrebe prenapredb še nihče ni čutil. Primerilo se je, da grem memo šolskega poslopja, od kterega sem bil, dva mesca popred doveršivši modroslovske tečaje, slovo vzal, in zapazivši na černi deski nek poseben razglas, stopim v vežo in berem — gotovo najčudnišo reč v svojem življenji: „Ustanovljene ste na go-

riškem modroslovnem učilišču samostojne učilnici za deželni jezik slovenski in laški in tretja učilnica za kmetijstvo“. Sprožil je bil menda to važno reč tedanji vodja modroslovskega učilišča Avgustin baron Codelli, stolni prošt. — Znanci smo se popraševali, kaj to pomeni, in ali se bo treba teh novih naukov udeleževati, in kterih. Ko se je ob novem letu 1848 ta nova šola začela, je derlo vse v laške razrede z mano vred, v slovenske pa je bolj radovednost gnala nektore, kot prava zavest važnega cilja in konca. Tu nas trešči duh časa po glavi in nov svet se nam odpre. Suščeva zora tistega leta ni bila ravno „misis amica“; in kako bi ne bile omolknile modrice! Rožljanje orožja in vojaške vaje so bile oskrunile njih svetišče.

Po reformativnem puškarenji leta 1848 — 1849 nastopi za šolstvo doba prenapredb. Prestopna doba ima vselej in povsod svoje sitnosti in težave, morda največje pa pri šolstvu, in sosebno pri nas.

Goriška gimnazija, da si ravno 25 dolgih milj od nemške meje med slovenskim in furlanskim ljudstvom, se šteje že čez 70 let za „äusserste deutsche Culturstätte“ v jugozahodu. Leta 1850 je prišel „Organisationsentwurf für die österr. Gymnasien“ — gimnazijalni „koran“ na svetlo, in prusijanski cepič se je moral berž ko je bilo mogoče tudi divjemu drevésu na bregu Soče vcepiti. Z Dunaja nam pošljejo mogočnega organizatorja, moža železne volje. Našel je tla, kakor sam pravi, po mnogoterih upljivih spodkopane. Po dolgem parlamentiranji leta 1849, — gimnazija je imela tisto leto demokratično ustavo — se je udalo modroslovnno učilišče in se združilo leta 1850 s ponosno novo gimnazijo. Kakor okorna lakaja v novi livreji ste stopale za starim gospodom slovenščina in laščina pričakovaje novih povelj. O tem času se je začelo veliko preselovanje, prava „Völkerwanderung-a“ z novim duhom navdanih učencikov, kterih sem, razun starih invalidov, ki so sčasoma odpadli, od leta 1850 do 1860 v vsem skupaj 40 (piši in izgovori štirideset!) našel. (Dal. sl.)

Národne pripovedke iz Varaždinske okolice.

Nabral M. Kračmanov.

2. Žena vučica.

Tak je bil jeden grof koj je melin imel vu kojem po noči nigdo ne ufal stanovati, ar saku noč je došel vuk tam i gdo god je bil v melinu sakoga je požrl. Jen put reče grof, gdo god bude v melinu jednu noč spaval njegov bude. Za to vreme našel se je jeden dečko koj si je navek mislil kak bi mogel vu njem prenočiti. Odišel je grofu, rekel da on vu melinu prenočiti hoče. Onda je odišel k melinu, zel si je deske i nje je odnesel gore na pante. Za tim si je ognja zakuril i grel se je.

Kad je čul da vuk ide, postavil je kobilu (na čem se obruči delaju) kraj ognja, sam pak brzo gore na deske odide. Vuk je došel i svud po melinu gledal, ali nikaj nije našel. Odide k ognju, sleče kožu, a ov ga zgora gleda. Ali eto 'z vuka lepa devojka. Njoj se je dremalo i zaspala je, a ov stiha dole je zišel, ovu kožu zel i pod melin s 3 čavli pribil. Kad je videl da to nije vuk neg ženska, ni se bojal, neg ju je zbudil. Kad se je prebudila, hotela je pograbití kožu. Kad je videla da je nega, pograbila ga je za ruku i hotela ga je tući. Kad je on to videl reče: jošće ne je bog stvoril tu žensku koja bi mene stukla. Onda počela ga je moliti da joj naj kožu dá. On ne hotel dati. Ona je rekla, ako najde kožu, da bu za njega zlo. I ne se nikam dala iz melina. Onda su tak dugo bili v melinu dok je on nju za ženu zel. Dugo so skup živeli i dobili su jedno dete. Kad muža jen put ne bilo doma, išla je ona pod melin i našla je kožu pak ju je oblekla. Postala je vuk i odišla je.

Došel je on dimo i našel dete plakati i pital ga je kaj plače. Ono reklo da je mati nekam odišla. On taki je išel

ugodne. V letih 1854 in 1855 je kolera ljudi tako hudo morila, da zguba tadanja še zdaj ni popolnoma poravnana. K temu so pritiskale v Galiciji še slabe letine, dragina in lakota, in umerlo ali pa izselilo se je iz dežele kakih 400 tavižent ljudi, skoraj toliko, kolikor ima Dalmacija prebivavcov. Pa tudi v izhoduji Galiciji je število ljudstva le po videzu večje, ker se ljudje poslednjemu popisovanju niso mogli tako lahko odtegniti kakor prejšnje leta.

Število ljudstva se ravna pa tudi po številu taci, kateri dohajajo ali pa odhajajo. V Bukovini in vojaški Krajini, v zdoljni Avstrii in na Ogorskem se naraša število precej, ker se ljudje iz družih dežel v te dežele naseljujejo, — na Českem in Šlezkem pa se zmanjšuje, ker se od tod v druge dežele mnogo ljudi preseljuje. Izselitve v tuje dežele kakor tudi priselitve iz unanjih dežel pa ne delajo ravno velicega razločka; pravih izselitev v Ameriko je bilo malo in sicer iz Českega, Moravskega, zgornje Avstrije in iz Ogorskega.

Od leta 1851 do 1857 se je rodilo v vsem cesarstvu 9 milijonov 486.860 ljudi, umerlo jih je pa 8 milijonov 367.050, tako da je preseglo število rojenih uno umerlih za 1 milijon 119.810.

Narodnost in slovenščina v Gorici.

(Dalje.)

Izpustivši vse, kar ne zadeva naše reči, preglejmo stan slovenščine od leta 1848 do zdaj, in sicer iz sledečih ozirov:

1. Postave. Leta 1847 sta bila ustanovljena 2 slovenska razreda (elementaren in izobraževaven), ki sta ostala jedro vseh poznejših preuredb. Nova organizacijska osnova leta 1850 veleva, da se mora materni jezik, kjer ni sam tudi učni jezik, po vseh razredih učiti, in naš organizator ga je začel pošteno in skerbno v prve razrede gimnazijalne vpeljavati. „Posebna skerb“ — pravi — „se je obracala na to, da je bilo učencom ne le mogoče, temuč zapovedano se v maternem jeziku izobraževati“.

Na „Hinterpfortchen“ ni nihče mislil v tisti, narodnemu prizadevanju prijazni dobi. — Cesarski patent 31. decembra 1851 je overgel poprejšno konstitucijo, in vez državne edinosti in centralizacije, ki je polagoma obveljala, postaja nemški živelj, in živo srebro v našem termometru začne padati.

Ministerijalni ukaz 4. junija 1852 se glasi: „V goriški gimnaziji naj se začne učba slovenskega in laškega jezika v 3. in 4. gimnazijalnem razredu za slovenske in laške učence po njih rodu, in če ni moč zvediti ga, po razsodbi tistih, kateri imajo za njih odrejo skerbeti. Slovenščina ali laščina je zapovedan nauk; nasproti pa naj se ur, ki so bile do sedaj za deželna jezika odločene, nemškim 3 priveržejo. V zgornji gimnaziji se morajo zapovedani laški tečaji po moči sčasoma na 4 leta raztegniti; kar se slovensčine tiče, naj se za zdaj v dva tečaja stisne do tiste dobe, ko bo kazalo tudi njo na 4 leta raztegniti“.

Ministerijalni ukaz 5. januarja 1854 se glasi:

„Nepogojno zapovedan je nauk učnega in nemškega jezika, kjer ni že tudi učni jezik; drugi ali tretji deželni jezik je le za tiste učence zapovedan, katerim je materni jezik“. V razlaganji te postave je bil nekdo dokazal, da v Gorici je nemški jezik materni jezik vseh učencov, — druga dva, slovenski in laški (furlanski), sta deželna jezika!! — Mesca februarja t. l. je došla napoved do šolskega vodstva, da naj predloži berž ko je mogoče, osnovo učnega reda za slovenski in laški jezik; mesca maja so bili takratni slovenski in laški učitelji naprošeni, naj bi nasvetovali, kaj in kako. V poglavitni reči so bili vsi ene misli; terjali so podaljšanje nauka. Čez 2 leti je bil ta predlog deloma poterjen, potem ko se je ta zadeva menda še večkrat v protokolah sprožila bila.

Razpis ministerski 16. dec. 1854, s katerim se razglasuje nekatere največje določbe o gimnazijalni organizaciji, zaukazuje med drugim: „Kar se tiče učnega jezika, bodi poglavno pravilo to-le: naj se podučuje vselej in povsod v tistem jeziku, s katerim se dá izobraževanje učencov najboljše pospeševati“. Ta ukaz ni pri nas nič preuredil.

Razglas našega teržaškega namestništva 30. oktobra 1856 vreduje učbo deželnih jezikov (slovenskega in laškega) in je za to posebno važen, ker poterjuje nekako gori omenjeni predlog od leta 1854. Vsled tega ukaza se mora učiti zanaprej slovenščina (laščina) v treh razredih po 2 uri v tednu, in je zapovedan nauk za vse učence, berž ko stopijo v gimnazijo. Tisti, ki so te 3 tečaje z dobrim uspehom doveršili, prestopijo v (novi) ponavljavni tečaj po 1 uro na teden, in ga morajo do konca gimnazije neprenehoma obiskovati. V tem pa, ko se v svojem maternem jeziku izobražujejo, imajo priložnost, se zraven še družega deželnega jezika učiti“. Zapoveduje še na dalje, da za zdaj (1856) naj se prične slovenski nauk v 2. gimnazijalnem razredu, in da v 1. slovenskem tečaju naj se razlaga po nemški, da se učenci zraven tudi v nemščini urijo. Ta postava leta 1856, razglašena v konferencii gospodom, katerih ne zadeva, se je še le letos spet, po naključbi na dan spravila. Iz nje posnemamo, da je slovenščina (v principu) za vso gimnazijo zapovedan nauk, in da ponavljavni razred, ki se je bil že leta 1857/8 pričel, ima postavno podlago, česar ni do letos nihče vedil.

Lani je bila slovenščina (in laščina) spet nekako v nevarnosti. Iz pedagoškega ozira so jo hotli v višje gimnazijalne razrede poriniti. Otroci — tako so modrovali — se mora do 3. gimnazijalnega razreda treh, potem 4 jezikov učiti; to mu ne le prevelike težave dela, temuč v njegovi glavi postane taka zmešnjava, da nazadnje reva ne vé ne v enem ne v drugem jeziku misliti ne pisati. Da ta ni bosa, kdo bo tajil? Pa, pereat mundus! maternemu jeziku gré svoja pravica; pomagajte si, kakor morete. Če se v am otroci smilijo, vedite, da nam še bolj, toda iz družih vzrokov. Rzsodba o točnosti dokazov pro in contra se je prepustila dotičnim vradom. Teško smo pričakovali važne rešitve; tu vmes pa pride imenitni cesarski ukaz 8. avgusta 1859; al ministersko rešenje te zadeve (12. januarja t. l.) se glasi: „Kar se tiče slovensčine in laščine, ni kaj varno v taci rečeh navadne vredbe majati, in kjer je za večino učencov potrebno, se z obema jezikoma soznaniti, bi utegnilo biti najboljše, „da se sedanja vredba obderži, po kateri je vsakteremu mogoče, se — česar se močno želi — z vsemi jeziki te provincije neprenehoma pečati.“

2. Na podlagi teh postav, je bil učni red v raznih letih sledeči:

1848. se je razlagala slovenščina, ut supra, v dveh (element. in izobraž.) prostih razredih po 3 ure v tednu.

1849. tudi tako.

1850. Zvunej obstoječih prostih razredov (5 ur) se je vpeljala tudi že v 1. gimnazijalni razred, kot reden in zapovedan nauk (3 ure).

1853. 3 obligatni razredi po 2 uri od 3. gimnazijalnega razreda naprej; v 1. in 2. gimnazijalnem razredu po 3 ure; razlaga se v tem razredu po nemški; nemščini ste bile po verh še 2 uri odločene.

1852. Spet dva razreda za učence od 4. razreda gimnazije naprej (po 2 uri); v 1., 2. in 3. gimnazijalnem razredu tudi le po 2 uri.

1853. 3 obligatni razredi po 3 ure in nič družega.

1854. Zavolj pomanjkanja učencov se je skercila slovenščina v 2 razreda po 3 ure.

1855. 3 razredi po 3 ure.

1856. Pervega polleta nič (zavolj pomanjkanja učiteljev); v 2. semestru 3 razredi po 3 ure.

1857. 3 razredi po 2 uri. Konec t. l. je bila prvi-

krat preskušnja zrelosti iz slovenščine. — Od začetka šolskega leta

1858^{7/8}. 3 razredi po 2 uri (začne se z 2. gimnazijalnim razredom, popred se je začelo s 3.) in poverh še „ponavljavni“ tečaj zapovedan za vse zgornje gimnazijalce po doveršenih prvih 3 razredih.

3. Učitelji. Leta 1847 je bil v razglasu ustanovitve slovenskega učilišča ob enem tudi konkurs za učenika razpisan. Preskušnja je imela biti ustmena in pismena; plača (remuneracija) 300 gold. st. dn. iz provincijalne matice. Preskušnji se ni bil nihče podvergel; tedaj prevzame slovenščino neki gimnazijalni učitelj, ki je bil 19. dec. 1848 tudi za naprej poterjen. Leta 1850 je prevzel ves slovenski nauk tudi v 1. gimnazijalnem razredu.

1851. se je slovenščina v 1. gimnazijalnem razredu katehetu spodnje gimnazije izročila; vse drugo je obdržal stari redni suplent do svoje prestave (v Zagreb) 8. oktobra 1851.

1852. Zvunaj kateheta prevzameta slovenščino dva nova gimnazijalna suplenta; eden jo še celo drugo leto obderži; za unim nastopi 1853 drug suplent; vsi skupaj pa odstopijo pred začetkom šolskega leta 185^{3/4} zapustivši gimnaz. vodstvo v veliki zadregi.

Tu nastopi doba unanjih suplentov, ki so jo z ozirom na svoje druge opravila s posebnimi pogoji prevzeli. Ta vredba je terpela dve leti, in 3 domoljubi so ta čas domodno reč podpirali.

Kjer jim pa njih druge dolžnosti niso pripustile, se dalje s tem naukom pečati, je mogla slovenščina z začetkom šolskega leta 185^{5/6} popolnoma nehati, kar se je tudi laščini že dvakrat zgodilo.

Primeri se, da zmanjka kateheta v spodnji gimnaziji. Sl. deželno poglavarstvo razodene prečastitemu nadškofijstvu željo, naj bi blagovolilo pripravnega kateheta nasvetovati, ki bi bil tudi sosebnost slovenščini kos. S takim pogojem je bila res veroznanstvena stolica (ob enem za vso gimnazijo) razpisana in v 2. semestru 1856 je prevzel novi katehet tudi slovenščino. Dasiravno je že pred dvema letoma v drugo službo prestopil, princip je bil ustanovljen in njegov naslednik — ki je že pred njegovim odstopom poslednje mesce slovenščino učil — jo je obdržal zraven veroznanstva.

Tako so stale reči v začetku šolskega leta 185^{7/8}. Tu dobimo novega filologa, kateremu se je, ker je želel se s slovenščino pečati, en razred izročil. Učnikov je bilo tedaj deset, ki so se večkrat tudi med letom (tudi sred semestra) menjali.

Do šolskega leta 185^{3/4} nahajamo slovenščino v rokah poprejšnih rednih gimn. učnikov, potlej nestanovitnih gimnazijalnih suplentov; potem jo učijo 2 leti pristranski suplenti, potlej poldrugo leto katehet. In nasledki te menje? „Non convalescit planta, quae saepe transfertur“ (Sen.).

Še le z začetkom šolskega leta 185^{7/8} je nastopila stanovitnost na gori omenjeni podlagi. Česar je visoka vlada vselej želela, da bi namreč redni gimnazijalni učitelji deželne jezike prevzeli, se je to leto spolnilo. Kdor ima pri šolah kaj opraviti, pozná razloček med unanjim in rednim učiteljem. Pristranski učitelj je najemnik in bodi še tako izversten, peto kolo je. Prvi pogoj namreč srečnega vspeha bodi si kterelega koli nauka je ta, da učenec, prispoznavši veljavo učenika, čisla njega in njegov nauk. Mladost pa je norost. Z nezrelo mladino se dá le s silo in disciplino kaj doseči in tu je moč in veljava unanjega učenika precej pri kraji. Rednega učitelja pa podpirajo, če je treba, „vsegamogočni“ protokoli.

4. Učenci in mnogotere okoljšine. Za-nje in za učenika veljá Senekov rek: „Idem et docenti et discenti debet esse propositum, ut ille prodesse velit, hic proficere“. (Epist. 108.) „Velit“! — pa kdo ne vé, da „velit“ in „possit“ sta brata? — Tu mi pride na misel neka natorna prikazen: bor vlažnega juga z oestro burjo;

dež ali jasno vreme je potem nju zmaga. Ravno tako se bori v možganih naše mladine slovenski z nemškim duhom in ta psihologični proces je prav zanimiv. Do 3. (4.) šole premaguje sploh krepka slovenska (sosebnost gorijanska) natora, poslednjič pa obleži vsa spehana na duhovnem borišču. Mlade glavice so že polne tistih nesrečnih ptujih fraz, in le v potu svojega obraza se silijo po slovenski misliti. Tu se začne za učenika Sisifova naloga; veliko ima opraviti, preden jih pripravi spet na kolovoz slovenskega mišljenja. Peljati jih je treba v duhu med njih rojake, in prigovarjati jim, namesti da si glavo belijo s sitno prestavo nepripravnih ptujih besed in okornih perijod, najraje poslušajo mile domače glasove v cerkvi, za ognjiščem, na polji. Vse to pa bo pri izobraženih, znanstvenih sestavkih premalo zdalo; tu se ne more tirjati, da bi za vsako versto kmet z lulo čepel; treba bo slovenske bukve pridno prebirati. In tu naletimo na dva poglobitna zadržka:

a) Pomanjkanje slovenske knjižnice in pravnih, sosebnost poetiških zbirk za odraseno mladino. Nadušiti se dá zgornji gimnazijalec le s poetiški umotvori, kakoršni so Koseskovi. Če pa hočemo na pr. nektore Koseskovih brati, imamo za 40 učencov 1 iztis „Novic“, in kako sitno je vsak hip drug tečaj „Novic“ s saboj vlačiti. Pisava v „Cvetji jugoslov.“ ni za nas, dasiravno se te zbirke radi poslužujemo. Po Cegnar-jevih pesmih hrepenimo že davno; človek bo saj imel mladini kaj ponuditi. Upamo tudi, da bomo duplikatov iz Kopitarjeve biblioteke udobili.

b) Sedanja učna vredba po gimnazijah. Prerojena gimnazija — to vsi vejo — je le mladenčem izverstnih zmožnost primerjena, večina mladine pa, kakor jo je Bog dal, ima preslab želodec; več ko je, bolj hira. V zgornje razrede prinesejo učenci malo čverstega in čilega duha s sabo; tu se jim še le jedí gatijo, in če zraven še druge podučujejo, jim ne ostane za privatno branje čisto nič časa. Šolske izobraževavne sredstva so učencom tlaka, in udušijo namen iobraževanja. Nepristranski učitelji pomiljujejo te in druge napake, pa si ne upajo govoriti, da bi jih starokopitneže ali jezuite ne grajali.

Obernimo se na drugo stran.

6 — 7 naukov se razlaga v 20 — 23 urah v nemškem jeziku, in le 1 nauk 1—2 uri po slovenski, in nemški učni jezik se poverh še ex professo 25 ur uči. Proti temu ni družega reči, kot to, da v taki tesnobi bolehave slovenske persi dosti težko sopejo.

Pa tudi tega ne verjamem, da bi se ex- in neslovenski učitelji svoje na(e)rodnosti in njenega upliva popolnoma znebili; več kot mlačne pasivnosti pa ne more nihče od njih terjati. (Kon. sl.)

Národne pripovedke iz Varaždinske okolice.

Nabral M. Kračmanov.

4. Sudjenice obsudile bogatušu sirumašno ženu.

Tak je bil jeden bogati človek. Ov je imel jednoga sina pak je bil jako žalosten, da mu bude sin sirotu zel za žena, ar je čul, kad se mu je sin narodil, da su mu tak Sudjenice odsudile. Kad je sin nekuliko dorasel, rekel je ocu da bi mu dal penéz i da ide po svetu kakti prosjak. On je tak včini i svojega sina vu svet odpravil. Ov je putuval i dogodilo se je da je došel v jedno selo k jedni hiži gde se je žena k porodu pripravljala, i prosil je tam za stan. Gospodar ove hiže rekel mu je da mu nemre stana dati, ar se mu žena k porodu pripravlja, a drugo da ima itak vnogo dece i nemaju prostora. Ov ga je pak tak dugo molil dok mu je ipak stan dal i donesel mu je pod stol slame i tam mu postelju načini. Ov pak ni mogel spavati, več je čekal dok je žena dete porodila. Došle su Sudjenice i rekle su da bu ova curica ovoga zela

Sirk poganja pozno in mesca avgusta (vélikega serpana) je v najbolji rasti. V merzlejših krajih seme nikjer ne dozori.

Vsaka zemlja, tudi pešena, se mu prileže, če je le dobro pognojena in obdelana; tam, kjer se turšica dobro obnaša, je tudi zemlja za sirk pripravna.

Za klajo se dá sirk tudi pozneje sejati. Tudi se dá na preorano deteljše, kjer je rudeča detelja stala, sejati, tudi po požeti ogeršici mesca julija (malega serpana) vsejan se more pred vsemi Svetimi še dvakrat žeti in vsa živina ž njim prerediti.

Ako daš molzni kravi 40 do 50 funtov frišnega sirka na dan, ti bo dala mleka toliko kot po vsaki drugi najbolji klaji, in vsako živinče se bo po tej klaji kaj dobro opomoglo.

Nazadnje ti pridejo še mesnate sirove korenine na dobro, ako jih izruješ, kuhaš kakor krompir in prešičem dajaš, ki jih radi žró. Na oral (joh) zemlje se potrebuje 16 funtov semena.

Ako se sirk za seme seje, je treba še to-le vediti, kar so na polji c. k. kobilstva v Babolni (k. k. Babolner Gestütte) zvedili.

O sv. Mihelu je zrastel za seme pušeni sirk 8 do 9 čevljev visok; pridelalo se je na oralu zemlje 63 $\frac{1}{3}$ vag. semena; vagán je vagal 48 funtov. V mlinu so dobili iz 1 vagána semena 35 funtov tergane ali zernjene moke (Schrottmehl) in 11 $\frac{1}{4}$ funtov pa mekin (Hülsen), 1 $\frac{3}{4}$ funta se je pogubilo. Iz omenjenih 35 funtov tergane moke se je dobilo 13 funtov čiste moke, 22 funtov pa otrobov. Drob in mekiné je goveja živina kaj rada; moka je črni zadnji reženi moki podobna; kruh iz te moke ni ravno zopern, pa za človeške usta, ki so boljega vajene, ni; je preojster.

Ako se sirk za seme seje, je treba ga v širjih verstah sejati; ena versta naj je od druge poldrug čevlj; za klajo je po babolniških skušnjah dosti, ako je versta od verste po polčevlja saksebi.

V Babolni so dvema slaborejenima voloma več tednov le sam frišen sirk pokladali; prav rada sta ga jedla in se nekoliko odebela.

Kaže tedaj tudi nam, da se poprimemo sladkega sirka!

Narodnost in slovenščina v Gorici.

(Konec.)

Značaj našega, dasiravno s slovenskim obročem okovanega mesta — obračajmo to reč kakor hočemo — je in ostane — furlansk. Italijanski govorijo judje in italijanski vseljenci, sicer pa se poslužujejo tudi Furlani njih pismenega jezika, kjer se furlanski sploh ne piše. Nahajajo se v tem narečji le nekatere bukve bolj šaljivega zapopadka, koledarčki, travestirana Eneida in Georgikon Virgilijev. Nemški govori plemstvo, ki je med nami nekaka oaza (zná pa tudi ljudski furlanski in italijanski jezik); ptuji vradniki, vojaški častniki, pokojniki; in deloma tudi slovenska, po nemški izšolana gospôda.

Slovenski pôsli in novi vseljenci govorijo po slovenski, dokler se ne pofurlanijo, kjer škricova suknja je čuden magnet in prosti „šklav“ nima dovolj moralne moči, da bi se furlanski civilizaciji ustavljal.

Gorska dekla je komaj par tednov v mestu, in že se sili furlanščino lomiti; če pa govori po slovenski, ne govori več po domače, ker s kmečko besedo bi utegnila mestno besedo oskruniti. Kakor obleko je treba tudi domačo slovenščino po kopitu furlanske gospodinje prenarediti. Slovniske sklone, čase in naklone skor še manj pozná kot belo domačo pečo.

Vse prav, pa kaj imajo deklet z gimnazijo opraviti? Ne zamerite; mi se je zareklo; hotel sem le sinove modric popisati. Tudi njim se škricovska furlanščina kaj rada in berž prikupi, in prostovoljno ji izročijo žezlo na ulicah in

v šoli in se kar ne bojijo strele serditega „Jovis tonantis:“ „Kdor zaničuje se sam, podlaga se tujčevi peti.“

Zakoni med slovenskimi ali slovensko-laškimi posli, ki ostanejo v mestu, niso le izvirek proletarijata, temuč prava kuga za versko in narodno odrejo otrok. Stariši perve verste molijo in se pogovarjajo med sabo po slovenski, v pričó otrok pa, ki so za slovenščino „generatio viperina“, se silijo po laški, da jih ne pohujšajo; prvotno najvažniše versko podučevanje je celó nemogoče; pa tudi jih ni menda bolj spačenih in sirovih otrok, kot so ti furlanski pankerti slovenskih starišev s slovenskimi priimki. In gotovo več kot polovica goriških prebivavcov je ali je bila te baže.

V taki babilonii tedaj živijo leta in leta naši slovenski učenci. Domá slišijo večidel le furlanski ali slovensko-furlanski jargon, po ulicah poverh še italijansko-slovensko-nemško žlobodranje, in v šoli se ukvarjajo s staro klasično v poterjenje, menda, poslednje slovniske izjeme. To je vendar le preveč plevéla za slovensko pšenico!

Posebna prikazen v naši gimnazii, ki ima svoj vzrok v popred omenjenih okoljšinah, je znamenito število narodnih polutanov. Človek ne vé, kaj početi s tacimi topirji; njih narodnost je le negativna, in obstoji v tem, da se slovenščine sramujejo in jo zaničujejo.

Vsem tem neugodnim uplivom, razmeram in zaderžkom podaja pa še le pravo moč tista železna srajca, ki oklepa vse misli, djanje in nehanje šolske mladine — nesrečni klas, „scholae discunt“. Veljava slovenskega klasa ni bila in ni še določena. Po sedanji vredbi mora učenec perve tri tečaje tako dolgo obiskovati, dokler ni zrel za izobraževavni tečaj; sme se tedaj, če je treba, 2 in 3 leta v enem razredu obderžati, in to — pravijo eni — je zadosti ojstra pokora za slovensko dvojko, in ni je treba še v načelni klas zarajtati. In res utegne biti včasih razmera med učenci ravno tistega gimnazijalnega razreda nekako posebna; pogreša se tisto važno „ceteris paribus“ — podlaga pravične rzsodbe. Postavimo: zmed 4 učencov enega gimnazijalnega razreda obiskuje 1. (rep.) 3. slov. tečaj; 2. ponavljalnega 3. (Lah) 3. ali ponavljalnega laškega; 4. (Lah ali Nemeč) 1. slovenskega. Učbena tvarina ni nikjer natanko in postavno določena, in terjatve raznih učiteljev so razne; uprašam tedaj: se smejo li vsi štirje z enakim vatlom meriti? In vendar je to slovenščini v znamenito škodo. Dvojka iz ktereга koli družega nauka dá načelno dvojko, in le slovenska (rep. laška) dvojka nima te moči. To krati slovenščini čast in veljavo. „Sublatis studiorum pretiis etiam studia ipsa pereunt“ (Tacit. Annal.)

Nektereга naših kolegov bo mikalo morebiti zvediti, kaj je prav za prav naš ponavljalni tečaj, kateri obsega vso zgornjo gimnazijo, in dobiva vsako leto nov kontingent, namesto razpuščenih veteranov? V 1. klopi sedi petošolski novinec in v zadnji ponosni kandidat zveličavne „mature“. To pedagogično zastavico smo poskusili mi tako-le rešiti: Poglavitna reč so pismene vaje; sicer pa se spravi vse, kar se hoče razlagati v 4 kupe, in po tem kolobarji sliši ta še le v 4. letu, kar uní v prvem.

Ta važni razred se je začel, kakor sem že gori omenil leta leta 1857/8. Tedanji šesto-, sedmo- in osmošolci so počivali že 1, 2, 3 leta po doveršenih zapovedanih tečajih; ravno tako dolgo so počivali, da se je skor ves slovenski sok ž njih izcedil, in nekteri nosijo še zdaj „iniquitates patrum“ (poprejšnih okoljšin). „Frangas citius, quam corrigas, quae in pravum induruerunt“. (Quintil. Inst.)

Koliko lupin, preden se pride do jedra! Sedanji stan slovenščine v naši gimnazii po vsem, kar sem razložil, je tak-le:

Novinci v prvih razredih ne poznajo razločka med slovenskim in katerim koli drugim naukom, kjer ga tudi učenik noče poznati; prav voljni so in pridni. Do 3. slovenskega razreda se morajo ne le slovnice in pravilnega

pisanja „en gros“ navaditi; temuč jezik in peró jim mora že precej gladko teči. Za ohrambo te temeljne stavbe mora potem učenec sam skrbeti, kjer izobraževavni razred (po eno uro) utegne komaj lepšati in ličiti, tem manj z novega zidati. Sedanjima učenikoma ni slovenščina pasterk, in čas, ki sta ga nji odločila, ni drugim dolžnostim vkraden pičel ostanek, marveč dovolj obilen in s popolno zavestjo po resnim prevdarku domorodni reči posvečen.

In vspeh? Vem, da stanú slovenščine po raznih gimnazijah ne gré vselej soditi po uskokih, ki se preseljujejo iz ene gimnazije v drugo; pa če je to merilo tū pa tam pripuščeno in če je res, kar od drugod beremo in slišimo: naj bojo domoljubi zastran goriške gimnazije brez skerbi. Sostavki, ki jih nekteri naših fantov vkljub vsem neugodnim okoljšinam in zaderžkom, v 1 uri brez „slovnice in besednjaka“, spišejo, so — — —

„Toda služabnici molk, sodba spodobi se vam“.

Sodite! sicer pa varujte se, da vas Prešernova pušica ne zadene:

„Le čevlje sodi naj kopitar.*)

Sploh veljá, kakor povsod, tudi tukaj, kar je že Seneka vedil, da „multum restat operis, multumque restabit“. Mnogo ledine je še za vse in za slehernega, toda „laus non est in facto sed in eo, quemadmodum fiat“; in Ciceron je resnico govoril, rekši: „Semper me causae eventorum magis movent, quam ipsa eventa (Att.)“.

Še nekaj! V 48. listu 30. nov. pr. l. omenivši dopise iz Tersta in Gorice v dunajske časnike zastran cesarskega ukaza 8. avgusta 1859 se pritožijo „Novice“, da jim v tej zadevi nihče ne piše, in pozneje se je še nekdo drug nad tem molčanjem spodtaknil.

Glasoviti ukaz zastran učbenega jezika se je tudi pri nas skoraj strastno pretresal, in dotični sostavki po časnikih so bili za nekaj časa vso drugo politiko v kot potisnili. Naši furlanski „italianissimi“ s klobukom à la Cavour — imena nekterih pa se končujejo v „ič“ in „ek“ — so trobili ravno tako, kakor pred 10 leti. Zarivši gobec v mestni prah, kakor štruc, ni čuda, da ne vidijo nobenega Slovenca okoli sebe. Omikonosni Nemci pa in njih reponosniki imajo v tacih rečeh svojo posebno taktiko. Prepričani se z Lahi nastavijo risane slovenske topove in dokazujejo, da v 10 letih je v goriški gimnazii 20% več Slovincov kot Lahov, ergo — slovenska bo gimnazija, če nima biti nemška. Proti nam pa obračajo Armstrongove baterije, tiste capaste ugovore, da nimamo bukev, slovstva in učnikov. Mi pa, ki nismo ne ideologi ne utopisti, smo berž spoznali, da ukaz je — ukaz. Sicer pa smo gladovno požirali in prebavljali neprecenljive sostavke v „Novicah“; Δ dopis iz Marburga v graškem „Telegrafu“, ki je meril in zadel protivno stranko naravnost v serce, je bil nekemu tukajšnjemu domorodcu po neznanem potu došel. Kar se tiče naše gimnazije, je „neizprosljiva logika djanskih razmer“, ktera nas — gluha in slepa za vse drugo — s tem le dilemom zavrača: ali dvojna (slovensko-laška) gimnazija, — in tū se razbije ves naš up na školji dnarnih zadreg, — ali pa nemška. Tako premišljevanje tare duha in je menda vzrok molčanja tukajšnjih Slovincov v tej zadevi. Njih geslo je: Molči in delaj po vesti in postavi. —

Ravno ko sem sklepal ta sostavek, nam doide od visokega ministerstva nek učbeni red za česki jezik na nekterih českkih gimnazijah v prevdark, in upraša se: ali bi se ne prilegel morda tudi primorskim gimnazijam, kjer so pa razmere zavoljo dveh deželnih jezikov bolj težavne. Po tem načertu bi se razlagala slovenščina po vseh gimnazijalnih razredih po 2 do 3 ure. Kakor se zdi, je deželni jezikom v Primorji nova doba napočila, in cesarski ukaz bo, če ne po čerki, saj po duhu tudi pri nas veljavo zadobil. Upajmo! veterica se obrača po jugu, in sionski

čuvaji ne spijo. Njih zmage in pridobitve bom ob svojem času naznanil; sicer pa tolažimo se:

„Quod ratio nequit, saepe sanavit mora“. (Sen. Agam.)

V Gorici 10. marca 1860.

Andrej Marušič,
katehet spod. gimnazije in učitelj
slovenščine.

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

„Če greš v križem-svet, najdeš Kranjca“, je star in resničen pregovor. Menda je ni zemlje na svetu, kamor bi ta ali uni naš rojak ne priblodil, največ pa jih je na Horvaškem, v vseh stanovih, v vseh mestih, skoraj v vsaki vasi jih boš najdel in sèm ter tje celó kupoma. Ne bom se motil, če pravim, da Horvaška najmanj 30.000 Kranjcov redí.

Zato mi se ne zdi od več, nekoliko bolj natanko o njih in o njihovem življenji govoriti, in to mi je tem slaje, ker sme Slovenec s svojimi ljudmi zares ponosen biti. Naj bodo domá ali drugod, povsod jih dičijo taiste čednosti: pobožnost, delavnost, iznajdenost, poštenje in dobra volja in še marsikaj družega, kar je na čast njim pa tudi narodu, iz kterege so se rodili. Rekel sem, da so iz vseh stanov naši ljudje po Horvaškem najti, vsak stan pa ima svoje navade in zato bom tudi po stanovih življenje Slovincov ali Kranjcov, kakor nam Horvatje sploh pravijo, pre-mišljeval.

Naj začnem z izobraženimi ljudmi ali z gospôdo, ktere se je slasti zadnje leta dokaj tū naselilo. Treba jo je razdeliti zopet v sedijočo, ki si je na Horvaškem novo domovino našla, in pa v tako, ki je le zavolj kake službe, posebno pa cesarske službe na Horvaškem, in se utegne pred ali pozneje zopet izseliti.

Sedijoča gospôda so slasti kupci ali pa sploh hišni posestniki, ki so sami še Slovenci, otroci pa že Horvatje. Želeti bi bilo, da pride take gospôde več na Horvaško. Najpred je dobiček tū lože kakor domá, potem bi pa tudi za naše sosede koristno bilo. Mestno življenje se njim ne prilega, zato jim silijo v domače mesta vse preveč tujci nemške in hebrejske kervi, da bi sèm ter tje človek pred mislil, da je na Nemškem ali na Poljskem, kakor pa na Horvaškem. Slovenski mestnjani pa se kmali novega kraja in novih ljudi privadijo, med njimi in med Horvati ni nobenega sovraštva, marveč so sploh spoštovani zavolj vse skoz možkega obnašanja, pa tudi jezika se za silo navadijo in otroci so jim že čisti Horvatje. Sovražnikov narodnosti med njimi ni najti, le v Zagrebu so mi za enega povedali, pa še ta nima slovenskega imena.

Da so Kranjci, jih človek precej pozná, da le usta odpró, če tudi po horvaški govore. Popotovaje v Zagreb sem imel nekaj kupiti, pa grem — bilo je v Jaski — v prvo prodajavnico. Gospodar mi pokaže, kar ima in pravi: „Sem rek'l vre iz Reke mi drugo dopeljati, pa mi jošče ni došlo“. Jez sem koj po pologlasniku spoznal, da mora Kranjec biti, pa se nisem motil; prišel je pred mnogimi leti že v Jasko in se je dobro horvaški naučil, pa ga le še jezik razodeva, kakor razodeva Slovenca sploh, naj govori kateri koli jezik. Spoznal sem tako tudi v Varaždinu rojaka; že 48 let je tam živel v časti in bogastvu kot eden prvih kupcov in je govoril horvaški kakor rojen Horvat, vendar pa se ni mogel navaditi čistega izgovora. Mesto „bila“ je marsikdaj še mu ušlo „bla“. Da ne potegnejo slovenski mestnjani na Horvaškem s tujci, sem se posebno v Reki prepričal. Že dolgo se tū laška in narodna stranka kavsate; naših ljudi pa ni nobeden še k uni prestopil, čeravno jih je dosti tukaj. Pravil mi je kupec domá na Gorenškem v Kropi, kako so ga zavolj tega laškutarji sovražili in ga za „špijona“ imeli in da niso več od njega kupovati hotli. Vendar pa je le stanoviten ostal. Ko je najhuje se zmedlo, zbolí, kar sliši naenkrat bobnanje in na-

*) Sapienti sat!